

Написано от Христо Христов
Неделя, 23 Юни 2019 15:25

---

*Журналистът Христо Христов се обърна към икономиста Красен Станчев за коментар на липсващите в новите учебници факти за трите фалита на БКП при Тодор Живков. Безкрайно съм учуден от липсата на елементарно уважение към вече установените факти за фалитите на комунизма в учебниците, коментира той в интервюто, което сайтът **desebg.com***

публикува. Доц. Красен Станчев е депутат е от СДС в 7-то Велико Народно събрание (1990-1991), председател е на Съвета на Института за пазарна икономика и е преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, катедра „Публична администрация”.

Г-н Станчев, предполагам следите скандала с опитите за подмяна на факти и събития в новите учебници по история за 10 клас? Само в единия от тях, този на издателство „Рива” са посочени трите фалита на тоталитарното управление на БКП при Тодор Живков – 1960, 1976-1977 и 1987 г. За сметка на това са изброени напоително всички негови икономически концепции, които са изпразнени от съдържание. Според вас възможно ли е на учениците средношколци да се обясни стопанското и икономическото положение в България по време на режима на БКП без да се отбележат и без да се оценят трите фалита?

– Между другото има още един фалит, който трябва да се спомене, понеже е част от тълкуването, по-скоро мотивите на тълкуването на по-ранната история. Това е фалитът по вътрешния правителствен дълг от 1997 г. „Преодолян“ чрез хиперинфлация, изразходване на спестяванията на населението и фалит на банки с цена около 42% от БВП за 1996 г. при кабинета Виденов на БСП.

Но, да – следя излагането на тази история и въпреки че не съм очаквал някаква дълбочина, безкрайно съм учуден от липсата на елементарно уважение към вече установени факти. Много важен сред тези факти е обстоятелството, че България е не просто единствената комунистическа страна, която за 45 години е „успяла“ да фалира три пъти – тя е единствената страна в северното полукълбо (това е нещо като световен рекорд), който през второто половина на XX век банкрутира толкова много пъти.

Ако сте автор на учебник и споменете този факт, ще трябва и дадете някакво разумно обяснение. А то е, че [икономиката е работила на загуба](#) и че преди първия споменат от вас фалит на икономиката на България през 1960 г. тежат издръжката на червената армия, изземването на предприятия от СССР, унищожаването на частния сектор и производителните съсловия (често физическо елиминиране на хора), и следване на стопанска политика по съветски образец, прокарана от полуграмотни политически назначенци на БКП. За да се избегне това обяснение, авторите наблягат на обратното тълкуване – че имало успехи, например в индустриализацията на страната.

От това, което казах, би трябвало да се подразбира, че не просто е невъзможно да се обясни на сегашните младежи особеността на режима от 1944-1990 г. без несъстоятелността (фалитите) на неговото стопанство; ако ги споменете, ще трябва да навлезете в дебрите на много други факти, събития и процеси, да им дадете оценка. Точно от нея се боят или искат да избегнат авторите на учебниците.

Прави впечатление, че в новите учебници също така липсва ясна и точна констатация на състоянието, в което тоталитарната комунистическа власт оставя България при своя крах през 1989 г., а именно дълговете – близо 11 млрд. долара външен дълг и 26,6 млрд. лв. вътрешен дълг. Това важни факти ли са или някакви подробности, които не са важни за учениците?

– Ако споменете това състояние вие вече посочвате голяма част от причините на сегашното изоставане на доходите на хората, живеещи в България в сравнение с тези от другите комунистически страни, нови членки на ЕС.

Други подробности също са от съществено значение, разбира се. През 1990 г. България

Написано от Христо Христов
Неделя, 23 Юни 2019 15:25

е страната най-много обвързана с СССР: 80-85% от търговския оборот е със Съветския съюз (при около и под 60% за Полша, Унгария и Чехословакия; над 80% зависимост от внос на енергийни ресурси оттам (до 1994 г. България дори няма собствен електромер); посредничество между СССР и комунистически режими в третия свят, което пък е в основата на недемократичността на **българската мафия** (създадена де факто отгоре-надолу, докато обикновения процес на възникване е точно обратния) и на онази особеност на тукашния политически живот, която напоследък се нарича (доста неточно) „задкулисие“.

За обедняването много допринася и управлението от 1995 – началото на 1997 г. Тогава подобните на България страни вече са в режим на бавно (бързо това е невъзможно) изравняване на доходите с тези в Западна Европа. А тук през януари 1997 г. средната пенсия е 14 щатски долара, заплатата – 40, за да спаднат през февруари с. г. до съответно 5 и 20 долара. Впрочем това е най-ниското сравнително равнище на лични доходи в цялата история на България след 1878 г.

Една от манипулациите в два от учебниците е, че се цитират като достоверен източник мемоарите от 1990 г. на бившия съветник на Людмила Живкова Костадин Чакърров, в които той посочва, че външният дълг е достигнал 8 млрд. долара и че тази информация е крила дори от Тодор Живков. Вие сте сред експертите, запознати с механизма на управлението на Живков, на които е известно, че най-голямата тайна на Живковото управление е именно външният дълг и е абсолютна инсинуация, че той не е знаел за какво става въпрос. Как ще коментирате този подход да се вкарва в учебниците ненадежни източници вместо да се цитиран вече публично известните докладите на управителя на БНБ през втората половина на 80-те години Васил Коларов лично до Тодор Живков?

– В [една ваша книга, от архива на прокурорското дело № 4/1990 г.](#) за установяване причините за икономическата катастрофа на БКП и от документална история на държавния дълг от 1944 до 1990 г.

[на Мартин Иванов и Данаил Вачков](#)

е абсолютно очевидно, че Живков е знаел. От книгата на Андрей Луканов „За кризата“ също е ясно, че генералният секретар е предупреждаван нееднократно, включително на БКП-мероприятия (пленуми на ЦК и пр.) правителствени заседания.

Написано от Христо Христов
Неделя, 23 Юни 2019 15:25

Да се цитира Чакъров, а не документално реконструирана история в публикации на автори, които не са лично заинтересовани от изопачаването ѝ, най-малкото израз на крайна непорядъчност и в противоречие с вековно утвърдени стандарти на научно и особено дидактично изложение. Между другото, колега [Даниел Вачков издаде **наскоро и една книга**](#) за т.нар. „индустриализация“, която показва (макар прегледът му да е доста неизчерпателен), че този процес е претърпял катастрофи, аварии и работническа смърт.

И един последен въпрос. В учебниците в раздела за историята след 1989 г. прави впечатление, че по никакъв начин не е паркиран факта на едностранно прекратяване на плащанията по външния дълг от правителството на Андрей Луканов през март 1990 г. и тежките последствия в международен финансов план, в който страната изпада в резултат на тази мярка. Според вас тези подробности прекалено експертни ли са, че не са отбелязани в учебниците или биха дали по-добра и пълна представа на учениците за началото на прехода към демокрация и невъзможността на БКП/БСП да се справи с икономическата катастрофа, която вече не можеше да бъде скрита от хората през 1990 г. именно заради изпадането в неплатежоспособност на заемите от западни банки, които Живковото управление е теглило?

– Защо да са експертни? Ако се спомене, че плащанията по външни дългове за 1990 г. са 3 млрд. щатски долара, а парите, с които разполага страната – малко над 1 млрд., всяко дете още в пети клас ще разбере, че няма как да се плати. Позовават се на „начина на фалит“... Поставете се в положението на Луканов: ако обявите несъстоятелност на държавата, вие дължите обяснение и със сигурност губите изборите през юни 1990 г. – с дългосрочни последици за вас самия, приятелския ви кръг и вашата, роднински свързаната с вас, БКП. Мисля, че няма политическо животно, което би постъпило по различен от Луканов начин.

На ученици от 10-11 клас аз бих обяснил много повече от онова, което казвам тук. Например бих сравнил годишната динамиката на консолидираните правителствени разходи (издръжка на правителството плюс дългови плащания като процент от БВП) за периода от 1944 до 1990 г., пък и след това – до наши дни. От картинката учениците ще видят и разберат три неща: че няма страна сред днес богатите държави, от тези в ЕС, Балканите или бившия СССР, където тези разходи

Написано от Христо Христов
Неделя, 23 Юни 2019 15:25

само да нарастват за период от над 50 години, че през 1990 г. те са равни на разходите на правителствата на тези страни по време на Втората световна война (за България те са 3.5 пъти по-високи като дял от БВП спрямо 1944 г.) и тогавашните „успехи“ се дължат на безразборно харчене от правителствата на БКП.

Тогаваа децата сами ще стигнат до извода, че незадоволителното сегашно сравнително равнище да доходите на българските граждани се дължи на обстоятелството, управниците от 1944 до 1990 г. са вземали държавни заеми преди всичко, за да удържат властта и привилегиите си.

Между другото Георги Ганев и аз през 2016 г. водихме такива занятия из училищата в страната по една инициатива на г-н Росен Плевнелиев. Не знам как беше при Георги, но при мен и учениците, и учителите разбраха всичко. Малко по-сложно е да обясня защо политиците нарочно избягват такова разглеждане на историята и глорифицират комунистическия режим.